

Οι Έλληνες κομμουνιστές στο τέλος του ψυχρού πολέμου

Στάθης Καλύβας,
Νίκος Μαραντζίδης

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Θεσσαλονίκη 13-15 Νοεμβρίου 2015

Οι έλληνες κομμουνιστές στο τέλος του ψυχρού πολέμου

	PCB 1	PCP 2	PCF 3	PCE 4	PSUC 5	PCI 6	VKP 7	SKP 8	KKE 9	KKE es. SYN 10	DKP 11	CPN 12
1976		14.3				34.3	4.8				0.3	
1977	2.7			9.4	18.2							1.7
1978	3.2		20.6									
1979		18.3		10.8	17.1	30.3	5.6	17.9				
1980		16.7									0.2	
1981	2.3		16.3						10.9	1.3		2.1
1982				4.1	4.6		5.6					1.8
1983		18.0				29.8		13.5			0.2	
1984												
1985	1.1	15.4					5.4		9.8	1.7		
1986			9.6	4.6	3.9							0.6
1987	0.9	12.2				26.6		13.7				
1988			11.3				5.8					
1989				9.1	7.3				13.1			4.1

1.Βέλγιο 2. Πορτογαλία 3. Γαλλία 4. Ισπανία 5. Καταλονία 6. Ιταλία 7. Σουηδία 8. Φινλανδία 9. Ελλάδα 10. Ελλάδα 11. Γερμανία 12. Ολλανδία

Τέσσερις παράγοντες για την παρακμή των κομμουνιστών:

- Α) **Κοινωνικοί παράγοντες:** η συρρίκνωση της εργατικής τάξης και η άνοδος της μετανάστευσης
- Β) **Πολιτικοί παράγοντες:** ο διαρκής ρεφορμισμός και οι νέοι ανταγωνιστές (Σοσιαλιστές στο νότο, εναλλακτικοί και πράσινοι στο Βορρά)

- **Οι οργανωτικοί παράγοντες :** το κόμμα έχει σταδιακά απολέσει τις βασικές του λειτουργίες (τηλεόραση και ευημερία ως απειλές στον κομμουνιστικό ακτιβισμό).
- **Οι διεθνείς παράγοντες :** η παρακμή της ΕΣΣΔ ως κέντρο του παγκόσμιου κομμουνισμού (σινο-σοβιετικός ανταγωνισμός, εισβολή σε Τσεχοσλοβακία κ Αφγανιστάν)

- Η πτώση του τείχους το 1989 και η διάλυση της ΕΣΣΔ επιτάχυναν διεργασίες στο εσωτερικό των ευρωπαϊκών κομμουνιστικών κομμάτων.
- Χρησιμοποιώντας το σχήμα του Albert O. Hirschman, *Exit, Voice and Loyalty. Responses to Decline in Firms, Organizations and States*, (Cambridge Massachusetts, Harvard University Press, 1970) μπορούμε να διακρίνουμε τρεις διαφορετικούς τύπους συμπεριφοράς:

Exit:

- 1990, ΚΚΕ εσωτερικού 1987
- 1991, VKP Σουηδία, SKP Φινλανδία, CPN Ολλανδία, PCI Ιταλία, Συνασπισμός της Αριστεράς και της Προόδου, CPGB Ηνωμένο Βασίλειο.
- 1992, DKP Δανία, PSUC Καταλονία.

Voice

- PCE Ισπανία, PCF Γαλλία, Rifondazione Comunista Ιταλία, PCB Βέλγιο,
- ΚΚΕ εσ.-Αν.Αρ.
(Α. Φλαμπουράρης, Ν. Βούτσης, Ν. Φίλης, Π. Σκουρλέτης, Π. Λάμπρο)

Loyalty

- ΚΚΕ
- PCP
- ΑΚΕΛ.

Χώρες της πρώην Ανατολικής Ευρώπης	Μετα-κομμουνιστικά κόμματα
Αλβανία	Σοσιαλιστικό Κόμμα / PSSH
Βοσνία-Ερζεγοβίνη	Σοσιαλιστικό Κόμμα /SDP
Βουλγαρία	Σοσιαλιστικό Κόμμα/ BSP
Κροατία	Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα / SDP
Εσθονία	Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα / SDE
Ουγγαρία	Σοσιαλιστικό Κόμμα/ MSZP
Λετονία	Σοσιαλιστικό Κόμμα / LSP
Λιθουανία	Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα /LSDP
Πολωνία	Σοσιαλδημοκρατία της Πολωνικής Δημοκρατίας/ SdRP Αριστερή Δημοκρατική Συμμαχία/ SLD
ΠΓΔΜ	Σοσιαλδημοκρατική Ένωση/ SDSM
Τσεχία	Κομμουνιστικό Κόμμα Βοημίας και Μοραβίας KCSM
Ρουμανία	Κόμμα της Σοσιαλδημοκρατίας/ PDSR
Σερβία	Σοσιαλιστικό Κόμμα/SPS
Σλοβακία	Κόμμα της Δημοκρατικής Αριστεράς / SDL
Σλοβενία	Λίστα των σοσιαλδημοκρατών/ ZLSD

Οι Έλληνες κομμουνιστές στο τέλος του ψυχρού πολέμου : Υψηλές προσδοκίες και ισχυρές διαψεύσεις

- 1986: 4^ο Συνέδριο του ΚΚΕ εσωτερικού. Το κόμμα με μια οριακή πλειοψηφία (54%) αποφασίζει την αυτοδιάλυση του (Πρόταση Κύρκου + Πρόταση Φιλίνη) για να δημιουργήσει στη συνέχεια ένα νέο μη-κομμουνιστικό κόμμα.
- Το κόμμα διασπάται καθώς η μειοψηφία αποχωρεί και ιδρύει το ΚΚΕ εσωτερικού-Ανανεωτική Αριστερά. Στους «διασπαστές» προσχωρούν τα σημαντικότερα στελέχη της Νεολαίας ΕΚΟΝ Ρήγας Φεραίος (Βούτσης, Φίλης, Σκουρλέτης)
- 1987: Ίδρυση της Ελληνικής Αριστεράς (ΕΑΡ). Πρόεδρος Φώτης Κουβέλης. Το νέο κόμμα βρίσκεται στις παρυφές της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας και συνομιλεί με κόμματα όπως οι Πράσινοι.

- **1988** : Το Μάιο το ΚΚΕ δίνει στη δημοσιότητα τις κατευθύνσεις - πλαίσιο για μια πολιτική συμφωνία των δυνάμεων της Αριστεράς και της Προόδου στη βάση των αποφάσεων του 12ου Συνεδρίου (1987).
- **21 Μαΐου** : Συνάντηση Φλωράκη-Κύρκου και απόφαση για τη δημιουργία ομάδας εργασίας προς την κατεύθυνση δημιουργίας του Συνασπισμού

Δεκέμβριος 1988 : Κοινό πόρισμα ΚΚΕ-ΕΑΡ

Η ομάδα εργασίας απαρτίζεται από τους Μ. Ανδρουλάκη και Γ. Δραγασάκη από το ΚΚΕ και Γρ. Γιάνναρο και Δ. Παπαδημούλη από την ΕΑΡ. Το κείμενο στο οποίο καταλήγει η ομάδα εργασίας, δημοσιεύεται στο «Ριζοσπάστη» μ' έναν πρόλογο που ανάμεσα σ' άλλα αναφέρει τα εξής:

«Η ομάδα εργασίας πήρε υπ' όψιν το 'σχέδιο για την Αριστερά' που διατύπωσε η ΕΑΡ και τις 'Κατευθύνσεις για μια "πολιτική συμφωνία" των δυνάμεων της Αριστεράς και της Προόδου' που πρότεινε το ΚΚΕ. Οι προσεγγίσεις που επιτεύχθηκαν διατυπώνονται στο κείμενο που ακολουθεί και υποβάλλεται στα αρμόδια όργανα των δυο κομμάτων προκειμένου να γίνουν οι σχετικές πολιτικές εκτιμήσεις» (Τζιάλλας 2012) .

- **1989 (7/4) σε συνάντηση εκπροσώπων των κομμάτων και των προσωπικοτήτων του ΣΥΝ, αποφασίζεται η συγκρότηση των κεντρικών του οργάνων, μιας 28μελούς Πολιτικής Επιτροπής και της 8μελούς Γραμματείας. Πρόεδρος του ΣΥΝ αναδεικνύεται ο Χαρ. Φλωράκης και γραμματέας ο Λ. Κύρκος. Τη Γραμματεία απαρτίζουν οι: Μ. Ανδρουλάκης, Γρ. Γιάνναρος, Στ. Γιώτας, Μ. Δρεττάκης, Δ. Καραγκουλές, Ανδρέας Λεντάκης, Στ. Νέστωρ και Στ. Πιτσιόρλας.**
- **Τον Ιούλιο παραιτείται ο Χ. Φλωράκης και αναλαμβάνει ο γ.γ της ΚΕ του ΚΚΕ ο Γρ. Φαράκος.**

Γιατί προχώρησαν στην κίνηση του Συνασπισμού; Η ανολοκλήρωτη έξοδος!

- Εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις: α) διάλυση του ΚΚΕ εσωτερικού και του παλιού ανταγωνισμού του 1968, β) εκλογική απειλή για την αριστερά από το ΠΑΣΟΚ.
- Διεθνείς Εξελίξεις: α) Περεστρόικα.

**Η βασική ιδέα ίδρυσης του
Συνασπισμού ήταν ένα κόμμα που να
μπορεί να ανταγωνιστεί το ΠΑΣΟΚ
από τα Αριστερά και κάτω από
συνθήκες να μπορεί να συμμετάσχει
σε μια κυβέρνηση με «ισότιμους»
όρους (βλ. απλή αναλογική).**

«Μια ισχυρή Αριστερά μπορεί να οδηγήσει σε ήττα το δικομματισμό, να ματαιώσει λύσεις αυτοδυναμίας, να προκαλέσει ριζικές ανακατατάξεις και να συμβάλει ώστε να δημιουργηθούν οι αναγκαίες προϋποθέσεις για τη διαμόρφωση κυβερνητικών λύσεων συνεργασίας προοδευτικού προσανατολισμού. Η Αριστερά σε καμιά περίπτωση δε θα δεχτεί ν' αποτελέσει συμπληρωματική δύναμη στήριξης οποιασδήποτε λύσης στα πλαίσια του δικομματισμού και της συντηρητικής πολιτικής. Καμιά κυβερνητική συνεργασία δεν μπορεί να γίνει με το ΠΑΣΟΚ, με τη σημερινή ηγεσία, πολιτική και νοοτροπία» (Κοινό πόρισμα σελ. 2).

- Η υπόθεση Κοσκωτά και οι εκλογές του Ιουνίου 1989 ανατρέπουν τη γραμμή συνεργασίας με το ΠΑΣΟΚ. Βασικός στόχος γίνεται η διάλυση του ή έστω η δραματική συρρίκνωση του.
- Η πίεση από τα κάτω (νεότερη γενιά στελεχών του ΚΚΕ) και από την ΕΑΡ οδηγούν στην κυβέρνηση Τζανετάκη, επιλογή πρωτόγνωρη για δύο βασικούς λόγους.

A) Ποτέ κανένα κομμουνιστικό κόμμα σε καμιά ευρωπαϊκή χώρα δεν είχε κυβερνητική συνεργασία με κόμμα της κεντροδεξιάς. (η πιο κοντινή εκδοχή το 1978 στην Ιταλία με τον ιστορικό συμβιβασμό του Μπερλιγκουέρ)

B) Η ελληνική πολιτική εμπειρία ενός πολωμένου πολιτικού σκηνικού με παρελθόν εμφυλίου έκανε τα πράγματα ακόμη πιο περίπλοκα.

- Η επιλογή δημιουργίας του ενιαίου Συνασπισμού δεν φαίνεται πως απέδωσε εκλογικούς καρπούς για την Αριστερά.
- Η επιλογή της κυβέρνησης Τζανετάκη είχε άμεσα αρνητικά εκλογικά και οργανωτικά αποτελέσματα.

Εκλογικά αποτελέσματα Συνασπισμού

1989 (Ιούνιος)

13.1%

1989 (Νοέμβριος)

11.0%

1990 (Απρίλιος)

10.2%

1993

4,5 (ΚΚΕ) – 2.9% (ΣΥΝ)

- Η πτώση του τείχους του Βερολίνου το Νοέμβριο του 1989 ενίσχυσε την παρατεταμένη κρίση ανάμεσα στις διαφορετικές τάσεις.
- Στην ουσία οι επιλογές του Exit- voice-Loyalty ήταν όλες ανοικτές εκείνη τη στιγμή.
- Η αδυναμία της κοινής πορείας αποτυπώθηκε στο 13^ο συνέδριο του ΚΚΕ το 1991 όταν εντωμεταξύ η κρίση πλέον απειλεί την ίδια την ΕΣΣΔ

Φεβρουάριος 1989: 13ο συνέδριο

Το κρισιμότερο ζήτημα του κομμουνιστικού χαρακτήρα του κόμματος. Το Συνέδριο ανέδειξε δε σε πλειοψηφία της ΚΕ στελέχη που τάσσονταν υπέρ της διατήρησης του κομμουνιστικού χαρακτήρα του Κόμματος (60/111)

Η ΚΕ εξέλεξε την Αλ. Παπαρήγα Γ.Γ και ΠΓ από τους: Γόντικα Δ., Δαμανάκη Μ., Δραγασάκη Γ., Θεωνά Γ., Καλαματιανό Β., Κολοζώφ Ο., Κωτσαντή Σ., Λαφαζάνη Π., Τριγάζη Π., Τσίγκα Τ., Χαλβατζή Σπύρο και Χουντή Ν.

- Η μετατροπή του ΣΥΝ σε ενιαίο κόμμα ολοκληρώνεται με την Α' Πανελλαδική Συνδιάσκεψή του, τον Ιούνιο του 1991.
- Το ΚΚΕ έχει αποσύρει τα στελέχη του από τα κεντρικά όργανα του ΣΥΝ. Απόφαση στην οποία η μειοψηφία (Φαράκος, Δαμανάκη, κα) δεν υπάκουσε.
- Με απόφαση της ΚΕ, που συνήλθε στις 9/7/91 παραπέμφθηκαν στην Επιτροπή Κομματικού Ελέγχου και τέθηκαν σε διαθεσιμότητα 39 μέλη της ΚΕ. Τότε εγκατέλειψαν το ΚΚΕ 45 μέλη της Κεντρικής Επιτροπής.

Δεκέμβριος 1991: 14ο Συνέδριο ΚΚΕ

«Ο σοσιαλισμός του 20ού αιώνα πρόσφερε ανεκτίμητες υπηρεσίες στην ανθρωπότητα. [...] Η παραβίαση βασικών αρχών της, η διαστρέβλωσή της στη διάρκεια της σοσιαλιστικής οικοδόμησης, με αποκορύφωμα τη συνειδητή εγκατάλειψη αρχών στην πορεία της περεστρόικα, αποτέλεσαν βασικές αιτίες των σημερινών τραγικών εξελίξεων και συνεπειών »

- Από εκείνο το σημείο και έπειτα, το ΚΚΕ θα συγκροτήσει μια πολιτική απομόνωσης που θα αποτυπωθεί για μερικά χρόνια στο σύνθημα: «Πέντε Κόμματα –Δύο Πολιτικές»
- Ο Συνασπισμός θα επιχειρήσει αρχικά να συγκροτήσει ένα «αριστερό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα» η ήττα του 1993 και οι περιορισμοί στη συνέχεια της εκλογικής επιρροής του οδήγησαν να διευρύνει προς τα αριστερά το ακροατήριο του μέσω της πολιτικής της αντί -παγκοσμιοποίησης και της δημιουργίας του ΣΥΡΙΖΑ το 2004.

- Ουσιαστικά, το ελληνικό κομμουνιστικό κίνημα βρέθηκε διαιρεμένο ανάμεσα σε τρεις ταυτότητες, αυτή της αφοσίωσης στο κομμουνιστικό στρατόπεδο και παρελθόν, εκείνης της κριτικής αντιμετώπισης και τέλος της αποχώρησης και εγκατάλειψης της κομμουνιστικής φυσιογνωμίας.

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο – ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) – Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.